

Toerisme

maakt meer kapot dan je lief is

Reizen is leuk. Maar vaak brengt toerisme onuitwisbare veranderingen teweeg in de bezochte gebieden. En dus zoeken we weer naar verder gelegen 'nog onbedorven' landstreken. Het kan anders: wie respect toont en zich open stelt, laat iets moois achter en neemt ook iets moois mee.

DOOR FRANK FLIPPO FOTO'S: BENELUXPRESS/COREL

Toerisme is als vuur: Je kunt er mee koken, maar het kan ook je huis verbranden. Toerisme kan alles vernietigen waar het komt, maar soms helpt het ziektes bestrijden of daken in traditionele dorpen voorzien van zonnecellen. Toerisme is de grootste internationale industrie van deze tijd, belangrijker nog dan de olie-industrie, met meer omzet en werkgelegenheid. In de marge van deze maalstroom liften kleine, kritische reisclubjes mee die zich alleen vertonen waar de lokale bevolking er beter van wordt. Neem nu "Anders Reizen". Geen reisbureau, maar een journalistiek project met onder andere een website met reizigersverslagen, bestemd voor iedereen die niet houdt van massatoerisme. Piet de Geus van Anders Reizen: 'Aan 'spirituele reizen' en workshopvakanties besteden wij bewust geen aandacht: deze maken andere culturen tot een inwisselbaar decor en getuigen uiteindelijk slechts van interesse in de eigen persoon. Voor ons is die omgeving geen decor maar juist een reden om op reis te gaan.' Voor **Ada Pals van Zieleizen** is dat net iets te kort door de bocht: "De ecotoerist zoekt het land, de spirituele toerist eerder zelfkennis. Niet de omgeving is dan hoofdonderwerp maar: wat gebeurt er met mij onderweg, en: kan ik er wat mee? De spirituele toerist is meer naar binnen gericht waar de ecotoerist het zoekt in die ander. Ik denk dat een spiritueel toerist rijker terug keert dan iemand die alleen ecotoerist is."

Is de omgeving dan meer dan een decor?

Ada: "Ja. Veel van onze centra liggen in rustige omgevingen, opgezet door Nederlanders die in eigen land uitgekeken waren, en elders een ideaal hebben neergezet. Maar de plek is deel van het ideaal. En het gaat er allesbehalve ethocentrisch toe: het eten is vaak vegetarisch, en voor het overgrote deel oriënteren zij zich op Oosterse wijsheid."

"En je kunt bij ons ook terecht met mensen uit de landen zelf. Vorig jaar hadden we een reis met indianen. Dit jaar kun je naar Indiase goeroes of bijvoorbeeld naar Osho. Met bedoeïenen verkeren, of naar Sri Lanka waar je slaapt in traditionele hutten. Naar boeddhistische tempelcomplexen in Azië waar je alle rituelen van de dag kunt meebelevan."

Hoe sta je als spiritueel reisbureau tegenover vliegen?

Ada: "In het begin was ik heel idealistisch en probeerde het reizen per trein en bus te stimuleren. Maar het werkt niet. Mensen gaan toch met het vliegtuig. Om een boot- of lange treinreis te maken, moet je langere tijd hebben en we hebben niet meer zoveel tijd. Per jaar krijgt iemand twee of drie weken van zijn baas. De trend wordt bovendien om vaker en kort op vakantie te gaan. Als mensen een of twee keer per jaar met het vliegtuig weg kunnen, dan gun ik ze dat, dan mag dat van mij."

ONTHAASTEN

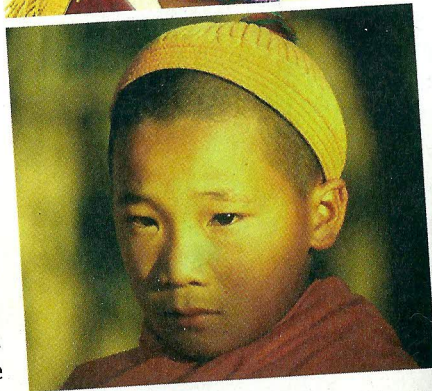
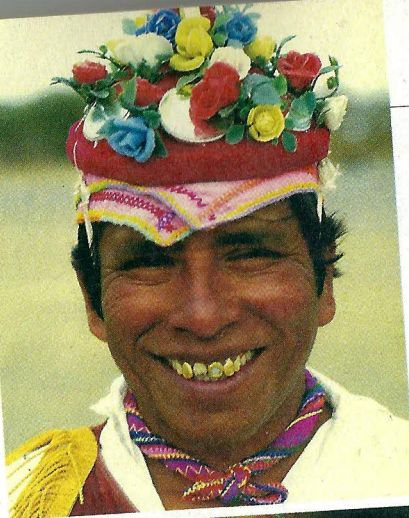
Maga Uno organiseert onder andere spirituele reizen naar Suriname en is net terug als ik haar bel: "Mijn reizen staan sterk in het teken van het onthaastingsproces. En vanzelf ook spiritualiteit. Want die ligt op straat in Suriname, vooral in het binnenland. **Maga** is van huis uit fytotherapeute (kruidtherapie) en werkt ook met aura's en chakra's: "we bezochten Berlijn, dat is een oude slavenplantage. Daar hield ik aura-cleanings voor de reizigers."

Volgens **Maga** zou je alleen al vanwege de gemeenschappelijke historische band eerder naar Suriname moeten dan naar een ander Zuidamerikaans land. Tot diep in het binnen-

land wordt Nederlands gesproken, en vind je portretten van onze vorstin aan de muur. Maar er is meer. *Maqu*: "Suriname heeft een heel bijzondere energie. Velen ervaren een geneeskrachtige werking op hun totale wezen." Wat vindt *Maqu* van de milieubelasting die het vliegen naar Suriname meebrengt? "Ik hoor de reizigers er nooit over. Het is maar wat je refereert. Het vliegtuig doet er maar negen uur over. De meesten hebben geen tijd voor twee keer drie weken op een vrachtschip. Zelf vind ik het afbreuk doen aan het reisdoel als je te lang onderweg bent. Ook in Suriname liggen de plaatsen ver uit elkaar, je reist zo'n vijf uur van A naar B. In de praktijk komen de meeste mensen er gewoon niet als ze niet vliegen. Dat stukje milieuvuiling brengt hen wel in een totaal andere wereld die schoon is en ongerept. Suriname heeft bijna geen industrie."

RESPECT BIJ INDIANEN

Over spiritueel gesproken: Stichting *Isanti*, een belangenplatform voor indiaanse volkeren, organiseert reizen naar indianenreservaten in de Verenigde Staten. Er gaat altijd een indiaanse gids mee. De Stichting laat het afhangen van de lokale bewoners of ze iets van hun spiritualiteit willen laten zien. Tegelijkertijd is het hele dagelijkse leven is er al zo doordeesemd van spiritualiteit dat je allicht iets opvangt. *Isanti's* delen hun spiritualiteit graag met vreemden die respect tonen, maar uitsluitend op de door henzelf gekozen manier en tijd, en nimmer op commerciële basis. Een paar tips voor de Indianenreiziger: als je echt beleefd wilt zijn, vraag dan naar de specifieke naam van het volk dat je bezoekt en noem hen uitsluitend met die naam. Word nooit ongeduldig; westers ongeduld belast een gemeenschap in hoge mate. Geschikte gespreksonderwerpen: de geschiedenis van de stam, of de huidige politieke situatie in relatie tot hen. Spiritualiteit ligt veel meer in de privé-sfeer en zij hebben geen enkele behoefte aan wat zij oppervlakkige, egoïstische nieuwsgierigheid noemen. Wees in plaats daarvan ouderwets hoffelijk, vooral tegen ouderen: bied hun je stoel, houd deuren voor ze open en ga niet dringen. Ook *Alava* Reizen organiseert tochten naar afgelegen gebieden vol spiritualiteit, onder andere in Turkije, de Altai en Tibet. Het zijn een soort pelgrimages. *Henk Schiee*

van *Alava* vragen wij of zijn reisbureau ook de 'Isanti-standaard' gebruikt: "In wezen wel. We hebben wel contacten, maar als het niet goed voelt voor die mensen, gebeurt er niets. Of dan heb je gewoon een gezellige avond of ook dat niet. Bepaalde dingen kun je niet op afroep plaatsen. Volgens mij hangt het af van het verschil tussen wil en wens. Als ik iets wil, gebeurt het niet, maar als ik het wens, gaat het vanzelf. Het principe is altijd: breng iets mee. Als je werkelijk iets brengt, krijg je ook wat. Dat kan ook heel concreet: ikzelf neem altijd halfedelstenen mee, en na afloop van een bezoek mag iemand van mij een steentje uitzoeken. Los daarvan, doet ook het gebied zelf iets met je, of je nu wilt of niet. Neem nu het Altaigebergte, of bepaalde delen van Tibet. Mensen maken daar van alles mee, tot wonderbaarlijke genezingen toe. Ontmoeten de sjamaan in zichzelf. Alleen al door er te zijn, verandert er iets. Soms doe ik iets op verzoek zonder de implicaties gelijk te vatten. Later blijkt

dan waarom het goed was dat ik op mijn intuïtie vertrouwde."

ONDERWEG ZAG IK DOLFIJNEN

Reizen is ontmoeten. Reiziger blijf je zolang je onderweg bent en je omgeving geen decor is, maar iets wat op je inwerkt. Anders kun je net zo goed blijven zitten in je leunstoel. Zonder mijn kamer te verlaten, kan ik de wereld bereizen, zegt de Tao te Ching. Maar als je echt op pad wilt gaan, is de meest verantwoorde manier nog altijd: met je voeten. Of die van een ezeltje dat je huifkar trekt de hele lange weg naar Compostella. Een goede tweede is per fiets, bus, boot of trein. Vliegen is het meest belastend: je vliegreis van 7 uur verstookt net zoveel als een doorsneegezin met huis en auto in anderhalf jaar. Je beperkt de schade door liever lang te gaan dan vaak, dat scheelt kerosine. *Ron Hurik* van *Kringland* reisde enkele jaren geleden over land naar een Keniaans ontwikkelingsproject. *Hurik*: "Ik had geen zin om te vliegen en monsterte daarom aan bij het containerschip the African Sun dat vertrok van Marseille richting Mombasa. Ik reserveerde via Sea Travel in IJmuiden. Ik was de enige reiziger; twintig dagen op een schip! Een hele ervaring. Eten deed ik aan tafel met de sympathieke overwegend Filippijnse bemanning. Onderweg zag ik dolfijnen, grote zeevogels en reuzenschildpadden. Ik had genoeg tijd op mijn dooie gemak een hele stapel boeken uit te lezen. Die stuurde ik per kerende boot terug. Zelf reisde ik terug via Alexandria en Piraeus. Met mijn vouwfietsje fietste ik tussendoor even naar Athene. Bijzonder handig, dat kan ik iedereen aanbevelen. Via de Adriatische Zee reisde ik terug naar Venetië waar ik op de trein stapte." Gevlogen heb toen van Nairobi naar Caïro om de reis voort te kunnen zetten. Vliegen is vaak goedkoper omdat de eco-kosten niet worden meegerekend. Maar per bus en boot is het echte reizen, want je leert ook de culturen onderweg kennen. In 1972 reisde ik over land naar India. Dat kan nog steeds hoor en het is avontuurlijk en nog milieuvriendelijk ook! Af en toe reisden we achterop een vrachtwagen, bijvoorbeeld van India naar Nepal. Aan het eind van de dag stopte de auto bij een hotelletje, om in alle vroegte weer te vertrekken. Overal ter wereld vind je op de gekste plaatsen hotelletjes, je hoeft dus nooit in te zitten over een

overnachting."

Hurik behoort deze zomer tot de eerste groep passagiers die reizen per Zeppelin. *Ron*: "Dat gaat gebeuren in Friedrichshafen. Nu kunnen er nog maar 12 mensen mee, maar dit wordt absoluut het ecologisch verantwoorde middel en langeafstandsvervoer in de nabije toekomst. Er kunnen zeker 150 mensen mee met een groot schip, en voor de oorlog vlogen ze in drie dagen van hier naar Rio, ik zie niet in waarom dat niet weer zou kunnen."

Eenmaal aangekomen, kun je kiezen voor verantwoord verblijf. Vroeger waren bijna alle slaapplekken milieuvriendelijk, van de hooiberg tot het houten hotel. Nu is het zorgvuldig kiezen, om niet tussen beton te belanden maar tussen gevlochten palmbleden. Eten, drinken, ook je vakantieactiviteiten, alles kan 'verantwoord'. Er zijn al teveel raffen kapotgedoken, hellingen kapotgeskied, en paden kapot gereinfietsd, dus liever ga je wandelen, zwemmen, fietsen of wat je verder aan beweging verzint.

WAT BRENG JE TEWEEG?

Op Bali was de oorspronkelijke dracht voor zowel vrouwen als mannen: het bovenlijf naakt tot het middel, het onderlijf bedekt door een sarong of omslagdoek. Balinese mannen vonden juist vrouwenbenen opwindend, de Balinese vrouwen voelden zich beledigd toen westerse vrouwen in mini-jurken verschenen. Westerse mannen vonden de blote borsten van de Balinese vrouwen opwindend en begonnen, toen dit verschijnsel zich terugtrok, op de motor afgelegen dorpjes bezoeken om daar die borsten te zien. Balinese jongens volgden de westerse vrouwen naar het strand om daar hun benen te zien. Veel Balinese jongens leven niet langer van rijstbouw, maar van korte romances met blondines. Geweld en diefstal zijn niet langer onbekend op dit eiland. Inmiddels is het al zover gekomen dat er crematies worden gehouden voor toeristen.

OLIFANT IN DE PORSELEINKAST

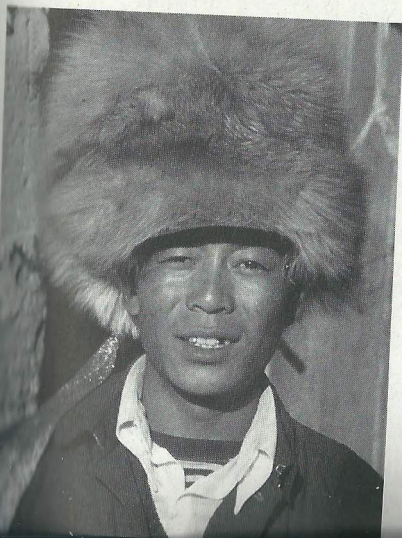
Want spiritualiteit verkoopt, mits kleurrijk en liefst een beetje griezelig. Bezitters van teledelen richten die graag op een Tibetaanse 'sky burial', waarbij een lijk hoog in de bergen aan de gieren wordt aangeboden. Of nemen naast

de gelovigen plaats op de trappen van een tempel, of werpen zich net als zij in het stof voor de ingang, ook al zijn ze er niet lopend gekomen. Duitse actievoerders keerden het voor de grap eens om: ze maakten als indianen verkleed in kerken close-up foto's van het uildelen van de hostie, de consecratie en andere zaken. Ze werden er uit geslagen.

Het hippiereisboek *Pilgrims Guide to Planet Earth* (1974) waarschuwde al, maar de hippe lezers hebben er niet minder om gevreeën in het openbaar. Wie ook maar iets weet van niet-westerse culturen, begrijpt dat dat niet kan. In landen als Guatemala en Laos kom je ze nog tegen: vaak groepen jongeren zonder vaste bestemming, die blijven of gaan zo de dag het hen vertelt, niet gehinderd door enige kennis. De ondergaande zon is een vast onderdeel. Raveparties en dan in de ochtend trippend en schreeuwend over het palmenstrand rennen. Gesprekken gaan vaak over afdingen en fysiek ongerief onderweg. Op de markt wordt ijverig gekiekt, niets gekocht. Sommigen willen zo graag deelnemen aan het andere leven, dat ze zich tot hilariteit of ergernis van de inheemsen in kaftans, poncho's of saries steken.

DE MEDITATIEVE REIZIGER

Maar het kan anders: de taal leren voor je ergens heen gaat, lezingen bijwonen, boeken lezen van inheemse auteurs. Lokaal boodschappen doen bij de boer of op de boerenmarkt. Misschien dat je iets meer betaalt dan een plaatselijke inwoner, maar dat is een schijntje vergeleken met wat de gemiddelde touoperaator opstrijkt.

Reizen in een beperkt gebied geeft meer tijd en rust en werkt aangenamer voor de omgeving. Laat dingen rustig op je inwerken en ga niet in drie weken China doen. Zulke reizen zetten het al overbelaste lokale vervoer onder druk. Toeristen nemen dan onnodig plaatsen in van mensen die uit noodzaak reizen, bijvoorbeeld omdat ze naar een begrafenis moeten of naar een markt.

Rondreizen op zich is onschuldig: De boeddhist Alan Watts schreef hoe het leven vraagt te worden beleefd: Zonder variëteit geen voortbestaan. Ontdekken hoe alles er uit ziet is een van onze diepste drijfveren. Het mooie is dat dit nooit helemaal lukt: het fundamentele heeft een wonderlijk ontwijkend karakter. Pas als je beseft dat je het nooit zult vinden, blaas je een zucht van Verlichting uit.

DE SOLIDAIRE REIZIGER

Voor wie ogen en oren open houdt, barst het van de initiatieven.

Ga je mensen helpen? Wat als in de droge tijd in Namibië olifantenkuddes in een nacht de moeizaam aangelegde enige waterbron van het afgelegen dorp keer op keer vernielen? Ze rukken de leidingen uit de grond en egaliseren de hutten. Dan maar op olifantenjacht! Zachtmoediger naturen helpen liever schildpadeieren te redden op de stranden. Of gaan in het Boliviaanse regenwoud apen, jaguars, spinnen en andere dieren redden, verplegen en terug zetten. Of ze bezoeken ontwikkelingsprojecten en dragen daar zelf wat bij. In Thailand schreven wij brieven naar subsidiegevers voor een kinderweeshuis van etnische minderheden. Gek genoeg voelde je geen vakantie meer, dat kwam weer als je het kantoor uitliep.

Een prachtige manier om ver weg te zijn en tegelijkertijd zinvolle actie te ondernemen, is een vrijwilligersproject gaan doen van de commerciële Vrijwillige Internationale Actie (VIA). Milieu, solidariteit, restauratie van oude bouwwerken, kunstfestivals, de onderwerpen zijn teveel om op te noemen. Als je naar de derde wereld gaat, wordt in de regel een extra solidariteitsbijdrage gevraagd. Werken en geld daarop toe leggen? Inderdaad. Mijn eigen ervaring met de VIA is dat het stuk voor stuk onvergetelijke vakanties zijn geweest. VIA heeft projecten over de hele wereld.

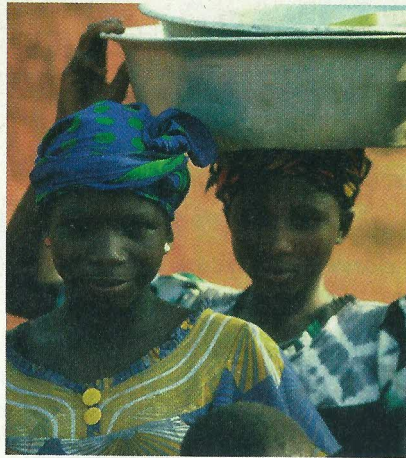
GEORGANISEERD MAAR VERANTWOORD

Wie het beslist anders wil, heeft inmiddels een ruime keus aan mogelijkheden.

ECEAT is de handigste organisatie voor reizen binnen Europa. Per land geeft deze stichting zonder winst oogmerk handige gidsen uit met accommodaties. Er zijn ook boerenprojecten bij. De ecotoerist die buiten Europa georganiseerd wil, kan op stap gaan met het Instituut voor Internationale Excursies, ondertitel 'reizen om over na te denken'. Lezingen maken vaak deel uit van het programma. Vereniging Wereldcontact is een uitstekende, informele touroperator. Een goede is ook SNP NatuurReizen. Hun gidsen krijgen een opleiding met een sterk 'ecologisch' karakter.

Ook ontwikkelingsorganisaties als NOVIB en SNV omhelzen het andere toerisme: SNV zorgt dat de Masai toeristen krijgen die graag te voet op safari gaan. Ze hebben er geen hele baan aan, dan kunnen ze gewoon herder blijven. En de Masai krijgen zelf het geld. Of medicijnen voor hun koeien, schoolgeld voor hun kinderen. Deze clubs zoeken vaak adressen waar traditionele boeren voor een redelijke prijs hun rijst en bananen kunnen slijten.

Maar stel dat je geen zin hebt in al dat geregeld, hoe vind je dan een vakantiebestemming?

www.vakantiemeter.ncdo.nl, is een goede website voor verantwoorde reizigers, gepubliceerd in samenwerking met de al eerder genoemde Stichting Retour. Stichting Reisbewijs doet al jaren zinvol werk door onder andere lezingen, informatiedagen, en het uitgeven van brochures per land met verstandige reistips. Verder geeft het Nederlands Centrum voor Inheemse Volken (NCIV) een alternatieve reisgids uit, met tal van tips, gratis te bestellen. ■

ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS:

-Publiciteitscentrum Biologische landbouw, verstrekt informatie over waar je in het buitenland biologisch kunt eten, postbus 656, 6700 AR Wageningen, tel 0317-415515

-SNV, ontwikkelingsorganisatie die onder andere kleinschalige reizen met de Masai regelt
-Novib, postbus 1619, 6501 BP Nijmegen, 024-3241444 of 070-3421621

-Europees centrum eco/agro-toerisme (ECEAT), postbus 10899, 1001 EW Amsterdam 020-6681030

-SNP Natuurreizen, Groesbeekseweg 181, 6523 NR Nijmegen, 024-3605222

-Stichting Wolka, postbus 483, 6700 AL Wageningen, 0317-415205

-Stichting Retour en Ecpat: postbus 1570, 6501 BN Nijmegen, 024-3606224, 06-20013003

-Instituut voor Internationale Excursies: Meerwijklaan 4, 1861 MB Bergen, 072-5872600.

-Vereniging Wereldcontact, postbus 1200 Driebergen, 0343-530511

-Vliegtax van Strohalm, biedt certificaten die luchtreizigers kunnen kopen om iets goed te

maken van de CO2 uitstoot. Postbus 712, 9700 AS Groningen.

-Stichting Reisbewijs: p/a COS Oost-Brabant, Demer 38, 5611 AS Eindhoven, 040-2443063

-VIA (Vrijwillige Internationale Aktie): Marinus van Bouwduik Bastiaansestraat 56, 1054 SD Amsterdam, 020-6892760

-VCK Zeereizen, Radarweg 519, 1043 NZ Amsterdam, 020-6800800

-Cargo Ship Cruises: Seinpostweg 39A, 1976 BT IJmuiden, 0255-517317

-Sea Travel Holidays, Palestrinalaan 483, 8031 SL Zwolle, 038-4217192